

ГЕНЕЗИС ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Проаналізовано генезис фінансової складової конкурентоспроможності підприємства. Обґрунтовано різницю між обіговими та оборотними коштами, коштами та капіталом, термінами обороту та обігу. Визначено передумови забезпечення конкурентоспроможності за рахунок ефективного управління оборотними коштами.

Genesis of financial component competitiveness of enterprise is analysed. Grounded difference between circulating and circulating assets, facilities and capital, by the terms of turn and appeal. Certainly pre-conditions of providing of competitiveness due to an effective management circulating assets.

Ключові слова: фінансове забезпечення, конкурентоспроможність, машинобудівні підприємства.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Господарська діяльність машинобудівних підприємств на сучасному етапі характеризується наявністю ряду системних обмежень, викликаних макроекономічними, політичними, регуляторними, управлінськими, законодавчими чинниками. Проблемний характер впливу перерахованих чинників проявляється у низьких показниках економічної ефективності господарської діяльності, а в багатьох випадках – негативному їх значенні. На рівні суб'єкта господарювання несприятлива ринкова кон'юнктура призвела до втрати цільових ринків в результаті стагнації економіки у 90-х роках минулого століття та загострення конкуренції на початку нового тисячоліття, втрати науково-технічного та дослідно-конструкторського потенціалу в результаті тривалого простою виробництва високої енерго- та матеріаломісткості, вимивання обігових коштів в результаті гіперінфляційних процесів у 90-х роках минулого століття.

Останній чинник, на наш погляд, виступає ключовим у забезпеченні конкурентоспроможності та ефективності сучасних вітчизняних підприємств. В результаті вимивання обігових коштів машинобудівні підприємства, фінансовий та виробничий механізм яких сформувався за командно-адміністративної системи організації економіки, не змогли інвестувати необхідні ресурси у реорганізацію управлінського процесу, залучення інноваційних технологій, розробку нових продуктів та, як наслідок – реформувати систему господарювання і ліквідувати вузькі місця для підвищення конкурентоспроможності та ефективності. З цієї причини дослідження механізму організації та ефективного використання обігових коштів та активів набуває особливої актуальності на сучасному етапі. З іншої сторони, посилення глобалізації та лібералізація цільових ринків супроводжується зростанням конкуренції, де спроможність конкурувати пов'язана з існуванням раціональної системи управління підприємством та його обіговими коштами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі формування парадигмальних концепцій, наукові розробки фундаментальних та прикладних проблем, пов'язаних з управлінням, організацією та ефективним використанням обігових коштів та активів традиційно пов'язують з працями таких вчених, як І. Ансофф, Б. Агропонова, Ю. Абрамов, В. Аксенов, О. Алімов, В. Андрейчук, С. Барнгольц, А. Баскін, А. Бірман, С. Булгакова, П. Буніч, Л. Буряк, О. Василик, О. Гальчинський, В. Гриньова, О. Грицай, І. Долон, П. Жевтяк, Е. Жуковський, О. Закружний, І. Зеліченко, А. Золотарьов, С. Калабухова, А. Ковальова, М. Крейніна, А. Куліш, С. Куліш, О. Мандель, В. Міщенко, С. Микитянець, Г. Нам, В. Одесс, Г. Одінцова, П. Орлов, О. Павленко, А. Павліковський, О. Павловська, В. Перламутров, А. Поддєрьогін, В. Потій, І. Рабінович, Є. Рясних, В. Сакович, О. Стоянова, Л. Стриер, П. Терещенко, Н. Фасоляк, М. Чумаченко, В. Хойер, В. Шокун, Н. Шульга, М. Шумов та ін., що дало змогу сформулювати основні принципи, понятійно-методологічний апарат та інструментарій наукових досліджень у цій сфері. Незважаючи на існування світового досвіду та пристосування вітчизняних підприємств за останні двадцять років до ринкових принципів та методів управління суб'єктами господарювання, набутого досвіду, як показує практика, недостатньо для успішного управління та першості у конкурентній боротьбі. Очевидні причини лежать у площині закономірності розвитку економіки та фінансового сектору у часі, коли повторення ситуацій, що знаходять відображення у досвіді управління обіговими коштами, поряд з ідентичними механізмами формування мають нові складові елементи, які в свою чергу формують в перспективі несхожу тенденцію. Тобто наявне теоретико-методологічне обґрунтування потребує постійного вдосконалення дослідно-управлінського апарату.

Невирішені частини проблеми. У практичній площині, складно поєднати наявні бачення у комплексну систему управління обіговими коштами на основі врахування чинників впливу ринкового середовища. Тому, головним недоліком сучасної системи управління обіговими коштами підприємств є відсутність раціонального підходу до необхідного комплексу заходів, єдиного бачення передумов та засад ефективного використання, залучення та акумуляування обігових коштів та активів.

Постановка завдання. Проаналізувати еволюцію фінансової складової господарської діяльності підприємства в якості системного чинника управління його конкурентоспроможністю.

Основний матеріал дослідження. Понятійний апарат обраної теми дослідження має велику кількість схожих, тотожних та близьких за значенням термінів. Серед них варто відмітити обігові кошти, обіговий капітал, оборотні кошти, оборотний капітал та ін. Зокрема, за результатами дослідження ефективності фінансового менеджменту підприємств Є.Г. Рясних приходить до висновку, що обігові кошти, які вона ототожнює з обіговим капіталом, належать до мобільних активів підприємства, які або є готівкою, або можуть стати нею протягом року або виробничого циклу [1, с. 26].

Близький за областю використання термін «оборотні кошти», на думку А. М Поддєрьогіна та інших авторів, являє собою грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції. Разом з тим, серед останніх поширене застосування оборотних коштів, якими є активи, які протягом одного виробничого циклу або одного календарного року можуть бути перетворені на гроші [2]. Згадані автори не висловлюючи власної думки констатують, що часто у практичній діяльності та наукових дослідженнях ототожнюють оборотні кошти з оборотним капіталом.

Між тим, найбільш поширеним трактуванням оборотного капіталу, що зустрічається у фінансових та загальних довідниках, є таке – частина виробничого капіталу, яка переносить свою вартість на знову створений продукт повністю і повертається до виробника в грошовій формі після кожного кругообігу капіталу [3].

Не вдаючись до подальшого приведення альтернативних думок, зазначимо основні закономірності використання понятійного апарату управління обіговими коштами машинобудівного підприємства:

- по-перше, залежно від області аналізу та дослідження визначається вибір між терміном обігові та оборотні, які з огляду на різну область дослідження не є тотожними;

- по-друге, основні елементи на яких акцентовано увагу у визначенні відображають функціональне навантаження пропонованого терміну;

- по-третє, різниця у трактуванні коштів та капіталу полягає у використанні перших у якості засобів фінансування господарської діяльності, а других – у якості інвестиційних активів підприємства.

Поряд з різноманітним підходами до визначення категорії «обігові кошти» явною прогалиною є відсутність серед понятійного апарату згадки про їх місце у забезпеченні ефективності та конкурентоспроможності підприємства і галузевих особливостей суб'єктів господарювання. З цієї точки зору, при визначенні категорії обігові кошти ми виходимо з наступних аргументів:

- визначення "капітал" традиційно має відношення до інвестиційного процесу, де мова йде про довготривале використання на рівні виробничих засобів, тому очевидним є застосування терміну "кошти", які фінансуються через авансування матеріальних ресурсів та поточної організації господарської діяльності;

- різниця між термінами "обертові" та "обігові", на наш погляд, має мовно-морфологічне коріння, де на основі першого визначаються кошти, що використовуються протягом одного обороту, а на основі другого – кошти обігу, що мають властивість конвертуватись у грошові засоби через категорію ліквідності, з ототожненням на рівні наукових досліджень та практичного застосування;

- з точки зору обраної мети аналізу, обігові кошти сприймаються як системоутворююча складова формування конкурентоспроможності та ефективності, де перша категорія сприймається, як спроможність обігових коштів забезпечити переваги у конкурентній боротьбі на цільових ринках, а ефективність, – як результат, що забезпечується за рахунок авансування одиниці обігових коштів у господарську діяльність підприємства.

Таким чином, обіговими коштами підприємства слід вважати грошові засоби авансовані у виробничо-комерційну діяльність підприємства та вилучені з неї протягом виробничого циклу, що забезпечують безперервність технологічних процесів та виконання функцій штатними підрозділами підприємства, отримання прибутку. У свою чергу, ефективністю управління обіговими коштами слід вважати умову їх використання, за якої передбачене авансування забезпечує позитивний результат та виконання відведених функцій, а приріст супроводжується приростом результативного показника господарської діяльності.

Раніше наведені аргументи з приводу різниці у забезпеченні ефективності та конкурентоспроможності, на наш погляд, доводять помилковість їх ототожнення. Більш того, різні області їх застосування є причиною відмінності у функціональному навантаженні цих категорій. На відміну від ефективності, конкурентоспроможність виражає потенціал, – спроможність системи управління обіговими коштами та активами забезпечити конкурентний статус підприємства на ринку. В цьому контексті, об'єкт дослідження виступає одним із елементів формування конкурентоспроможності підприємства, що гіпотетично не може отримати статус виключного чинника, а виступає джерелом формування сукупності чинників забезпечення конкурентоспроможності.

Отримані висновки дають підставу вважати, що еволюція обігових коштів відбувається в міру ускладнення їх функцій, фінансової системи та господарського механізму підприємства. З іншої сторони, еволюціонувало не лише поняття обігових коштів, а й основні складові та механізми, теоретико-методологічний апарат, принципи та інструменти управління ними. З огляду на мету та завдання дослідження, окремої уваги заслуговують методи та інструменти залучення обігових коштів, управління

ними, забезпечення конкурентних переваг та підвищення ефективності використання в умовах невизначеності цільових товарних та фінансових ринків, вичерпання внутрішніх резервів підприємств.

Оцінюючи еволюцію організації обігових коштів виходимо з того, що склад і розміщення обігових коштів залежать від сфери функціонування: виробничої, торгово-посередницької, сфери послуг.

В ході організації господарської діяльності у виробничій сфері обігові кошти авансуються в оборотні виробничі фонди, до яких згідно з ПСБ(о) належить сировина, основні й допоміжні матеріали, напівфабрикати, паливо, тара, запасні частини для ремонтів, малоцінні і швидкозношувані предмети, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виготовлення, витрати майбутніх періодів, і фонди обігу – залишки готової продукції на складі підприємств, відвантажені, але не оплачені покупцями товари, залишки коштів підприємств на поточному рахунку в банку, касі, у розрахунках, у дебіторській заборгованості, а також у короткострокових цінних паперах.

Структура обігових коштів у сфері виробництва та обігу визначається особливостями організації технологічного процесу, постачання, збуту та розрахунків. У машинобудуванні основні статті обігових коштів – сировина, основні матеріали, незавершене виробництво, готова продукція. В ливарному виробництві є статті обігових коштів, що характерні лише для нього, зокрема враховується змінне обладнання. Разом з тим, машинобудування характеризується значною трудомісткістю, складністю технологічного процесу, тривалістю виробництва з високою часткою обігових коштів у незавершеному виробництві, і подальші шляхи підвищення ефективності використання обігових коштів намічаються у напрямку прямого управління залученням, поточним розподілом та прискоренням обігу, з однієї сторони та опосередкованого – вдосконалення технологічного процесу, організації виробництва, управління виробничою сферою підприємства тощо.

В руслі предмету дослідження, на рівні гіпотези, об'єктивне вдосконалення механізму організації та ефективного використання обігових коштів і активів з цільовою орієнтацією на забезпечення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства, на наш погляд, варто намітити, в першу чергу, в області прямого управлінського впливу, що гарантує високий результат, на межі взаємодії екзогенних та ендогенних чинників функціонування фінансового механізму машинобудівного підприємства, що забезпечує ефект через конвертацію матеріальних ресурсів та готової продукції у обігові кошти, залучення фінансово-кредитних ресурсів, що визначає вартість, обсяг та структуру обігових коштів.

Поряд з традиційними елементами фінансової системи підприємства, серед яких залучення обігових коштів, нормування, планування, поточне управління та управління дебіторською заборгованістю, намітились потенційні можливості серед застосування нових підходів, що мали розвиток та знайшли практичне застосування у розвинених економіках, де слід підкреслити перспективність впровадження франчайзингу, використання контокорентного кредиту, овердрафту та зворотного лізингу для залучення обігових коштів, системи постачання "канбан" для зниження потреби у обігових коштах та витрат на зберігання товарно-матеріальних цінностей, факторингу для прискорення та збільшення потоку готівки. Поєднання вказаних фінансово-кредитних та управлінських інструментів на рівні діалектичної взаємодії, приросту результативних показників, гіпотетично забезпечує ефективність використання, підвищення конкурентоспроможності, формування механізму та інструментів фінансового менеджменту обігових коштів.

Перерахований, на етапі висунення гіпотези, перелік складових механізму організації та ефективного використання обігових коштів і активів конкурентоздатного підприємства, з точки зору відсутності меж для вдосконалення, не є виключним та адаптується згідно з місцем та особливостей застосування, що знайшло відображення у вироблених класифікаційних критеріях.

Поряд з традиційно використовуваними підходами до класифікації обігових коштів, де відмічені – участь у кругообігу коштів, методи планування та принципи організації, джерела формування, з точки зору цільової орієнтації пропонованого механізму управління обіговими коштами на ефективність використання та конкурентоздатність підприємства, варто додати необхідність їх оцінки та раціоналізації управління за такими критеріями, як: ліквідність, ризик та форма, які поряд з вже приведеними прикладами забезпечення ефективності за рахунок традиційно визначених, виступають ознаками конкурентоспроможності.

Класифікація, як елемент теоретико-методологічного обґрунтування місця оборотних коштів у фінансовому та господарському механізмі має важливе значення, оскільки дає можливість підприємству визначити оптимальний склад і структуру, потребу та джерела формування оборотних коштів. З іншої сторони формалізація не забезпечує ефективність їх використання, де, на наш погляд, слід враховувати принципи організації обігових коштів та активів машинобудівного підприємства. Серед них:

- надання підприємствам самостійності щодо розпорядження, управління обіговими коштами;
- визначення планової потреби та розміщення обігових коштів за окремими елементами й підрозділами;
- коригування розрахованих і чинних нормативів з урахуванням вимог господарювання, що змінюються: обсягів виробництва, цін на сировину та матеріали; постачальників і споживачів; форм застосовуваних розрахунків;
- раціональна система фінансування обігових коштів;

- контроль за раціональним розміщенням і використанням обігових коштів.

На додаток до принципів, ефективність управління обіговими коштами визначається основними його елементами, де укрупнено слід виділити три області: джерела та напрями залучення обігових коштів; виробничо-технологічний процес; управління реалізацією продукції та дебіторською заборгованістю.

По суті, недостатність джерел формування обігових коштів виступає причиною недофінансування господарської діяльності та фінансових ускладнень. Наявність зайвих обігових коштів сприяє створенню наднормативних запасів товарно-матеріальних цінностей, відволіканню обігових коштів з обігу, зниженню раціональності використання власних та залучених коштів.

Традиційно у практиці господарської діяльності, мінімальна потреба в обігових коштах покривається за рахунок власних джерел, серед яких: статутний капітал, відрахування від прибутку у фонди спеціального призначення; цільове фінансування та цільові надходження, приріст сталих пасивів. Обсяг поповнення власних обігових коштів, визначається очікуваним розміром приросту нормативу обігових коштів, обсягу прибутку, потенційно можливого обсягу залучення позикових коштів та інших чинників. Окреме місце тут належить коштам, що прирівнюються до власних, якими є сталі пасиви – кошти цільового призначення, що постійно знаходяться у господарському обігу підприємств, проте йому не належать і в сумі мінімального залишку є джерелами формування предмету дослідження.

Слід пам'ятати, що розмір власних обігових коштів, що закріплені за підприємством, не є постійною величиною. Сума власних оборотних коштів під час складання фінансового плану щорічно уточнюється у зв'язку зі зміною обсягу виробництва, асортименту продукції, умов постачання і збуту, де також має місце несвоєчасне надходження коштів за відвантажену продукцію, нагромадженням на складі нереалізованої продукції, несвоєчасне і неповне виконання договірних зобов'язань постачальниками, що спричиняє потребу в додаткових коштах. Покрити цю потребу лише власними джерелами практично неможливо. З цієї причини підприємство звертається до залучення фінансових ресурсів у вигляді короткострокових кредитів банку та інших кредитів, комерційного кредиту, кредиторської заборгованості.

При оцінці ефективності управління обіговими коштами за використання кредиторської заборгованості слід проводити коригування на те, що постачальникам залучення коштів відбувається у товарній формі на відміну від власних оборотних коштів і банківського кредиту, ліквідність яких вища. З огляду на те, що підприємство повертає залучені у такий спосіб ресурси у грошовій формі, реальною є можливість демонетизації фінансового обігу підприємства. Виникає закономірна проте негативна ситуація, – чим більше в обороті підприємства товарів і грошей постачальника, тим більше ефективність. Однак таке управління капіталом в кінцевому підсумку утворює ланцюг неплатежів, погіршує фінансовий стан підприємства, уповільнює обертання обігових коштів в цілому та знижує конкурентоспроможність суб'єкта господарювання.

Залежно від розміщення, умов організації виробництва й реалізації продукції обігові кошти мають різний рівень ліквідності, а отже, і ризику використання, що через призму обраної цільової орієнтації розглядається, як забезпечення конкурентоспроможності підприємства за рахунок фінансового чинника (рис. 1).

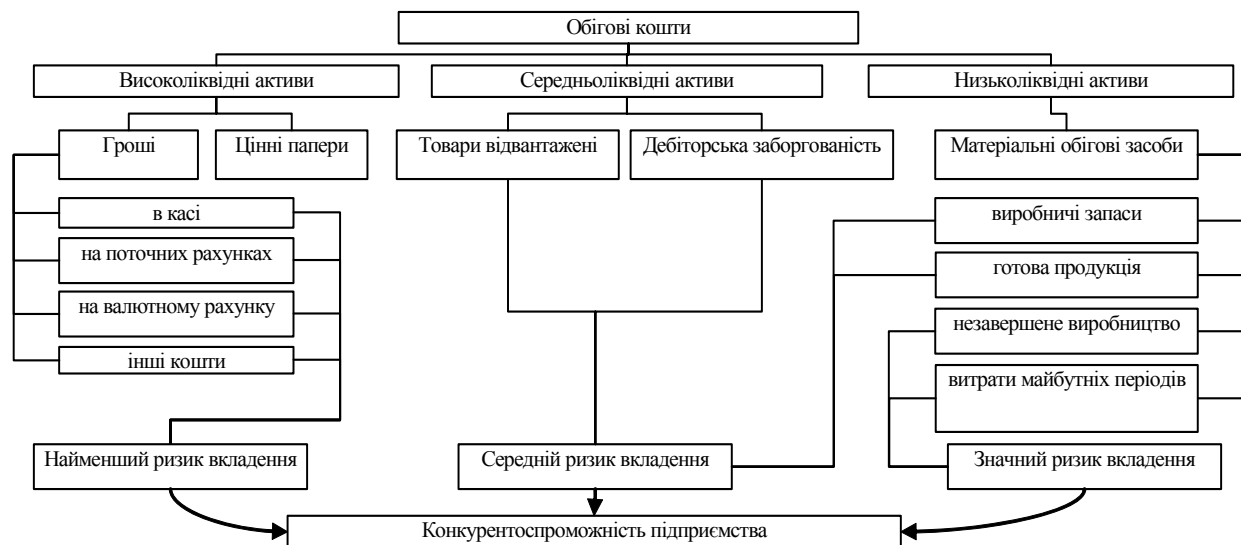

Рис. 1. Складові фінансового чинника конкурентоспроможності підприємства

Практика господарювання підтверджує, що найбільш ліквідними і з найменшим ризиком є кошти в касі, на розрахункових і валютних рахунках в установах банку, вкладені в цінні папери. Менш ліквідною частиною з певним ризиком вкладення вважається відвантажена продукція і дебіторська заборгованість

покупців. Остання, у свою чергу, може бути менш чи більш ліквідною. Це стосується строкової і простроченої дебіторської заборгованості щодо відвантаженої продукції. Найменш ліквідними і з найбільшим ризиком вкладення є оборотні кошти в незавершеному виробництві; у витратах майбутніх періодів; у виробничих запасах; у готовій продукції. Це пояснюється тим, що саме ця частина оборотних коштів найбільш віддалена від моменту реалізації і більше підлягає впливу змін кон'юнктури ринку, інфляційних процесів тощо. Отже, ліквідність поточних активів є головним чинником, який визначає ступінь ризику вкладання оборотних коштів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В кінцевому результаті, структура, обсяги та динаміка обігових коштів виступає одним із ключових чинників конкурентоспроможності машинобудівного підприємства через спроможність фінансового механізму узгодженої конвергенції цих показників з макроекономічною кон'юнктурою та кон'юнктурою цільових ринків, банківської системи, глобальної економічної системи.

На сучасному етапі, за переважної згоди більшості дослідників з місцем та значенням управління обіговими коштами у формуванні конкурентного господарського механізму підприємства, досконало-формалізованого механізму організації та ефективного використання обігових коштів і активів конкурентоздатного машинобудівного підприємства не сформульовано. Останнє, на наш погляд є причиною системних недоліків, неефективності, парадоксів та вимагає глибокого дослідження на рівні вироблення науково-методологічних підходів організації та використання обігових засобів, а також дослідження взаємозв'язків ефективного використання обігових коштів та конкурентоспроможності машинобудівного підприємства.

Література

1. Орлов О. А. Маржинальная прибыль в экономических расчетах на промышленных предприятиях / О. А. Орлов, Е. Г. Рясных. – К. : Издательский дом «Скарбы», 2003. – 132 с.
2. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств в умовах формування ринкової економіки / А. М. Поддєрьогін // Фінанси України. — 2000. — № 9. – С. 24–27.
3. Оборотний капітал: матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : uk.wikipedia.org/wiki/Оборотний_капітал (дата звернення 20.05.2010).

Надійшла 19.08.2010

УДК 658.012:338

В. М. ЛИСАК

Хмельницький національний університет

ВПРОВАДЖЕННЯ ERP-СИСТЕМ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Здійснено аналіз стану впровадження ERP-систем на машинобудівних підприємствах України та визначено основні підходи щодо їхнього ефективного застосування для комплексної автоматизації.

The analysis of the implementation of ERP-systems on the machine-building enterprises of Ukraine and the main approaches for their effective application of integrated automation.

Ключові слова: автоматизована система управління підприємством, ERP-система, MES-система.

Вступ. В сучасних умовах функціонування національної економіки, вступу України до СОТ та всесвітньої фінансової кризи, коли останні вносять свої корективи і ставлять нагальну потребу у підвищенні ефективності виробництва, пошуку ринків збуту, екологізації, стандартизації продукції, зростає рол і значення ефективного інформаційного забезпечення промислових підприємств. Успішна реалізація зазначених напрямів можлива за умов впровадження сучасного інформаційного забезпечення, від якого залежить науково-технічний розвиток, оновлення сфери послуг, забезпечення внутрішнього ринку конкурентною наукоємною продукцією та виходу з нею на світовий ринок. Інформаційне забезпечення лежить в основі ефективного управління підприємством та впровадження інноваційних технологій, через те інформаційні ресурси і сучасні інформаційно-комунікаційні технології є основою функціонування автоматизованих систем управління підприємством та підприємствам для прийняття ефективних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень. Питаннями створення ефективних АСУ та моделювання процесів проектування цих систем займається багато зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед них можна виділити С. Біра, В. Божко, А. Зубинського, Ч. Дікерсона, В. Козаченка, А. Кострова, І. Ладенка, С. Ніканорова, А. Новака, І. Новаківського, В. Поліщука, С. Покропивного, А. Сидорова, Л. Федулово, Дж. Форрестера.

Постановка проблеми. Для ефективного впровадження сучасних технологій у виробництво необхідна наявність відповідної інформаційної системи, як складової автоматизованої системи управління